

cor menciona *Escadarcz* de la segona meitat del S. XIII (*Sefarad* 1966, 32-35). Ponsich (*Top.*, 162) troba «mansus de *Scadarts*» ja 1315, i *Scadars* 1632.

ETIM. No és transparent; però tot suggereix que pugui ser format de l'apel·latiu *escadarç*, variant de *cadarç*¹ (cast. *cadarzo*) 'seda borda, inferior' (provinent per la seva banda d'una variant llatina del grec *ἀκάθαρτος* 'impur', 'sense netejar'), partint d'un significat secundari d'aquest mot.

Notem, primerament, la coincidència en la final del testimoni de 1308 *Descadartz* i l'ex. de 1295 *cadartz* (n. 1), i afegim que la final *-rcz* del testimoni de 1274 era un intent de representar *-rç*. No és sense interès observar que el NL andorrà *Erts* (que prové del basc *ertz* 'vessant', 'vorera') apareix grafiat *Ercx*, *Erz* i *Erts* en els documents antics (vegeu s. v. *Erts*). A més, la forma moderna *askadárks* suposa un canvi d'una base en *-rts*, i efectivament aquesta mutació s'ha donat també en *Erts* que es diu més sovint *erks* com s'indica en l'esmentat article.

Això a part, hi ha raons per creure que *escadarç* hauria arribat a tenir el significat de 'mercaderies no venudes', 'deixalles (de mercaderies)', d'on 'rebuig'. Notem, amb aquest motiu, que *escadars* i la seva variant *escadors* s'usen com 'fracció d'una mercaderia' o 'el que ha quedat de sobrer', en les terres de l'Ebre, i que com ens explica JCor. el cat. *escadusser* 'espars, solt' ha de tenir el seu origen en la susdita var. *escadors* (*DECat* III, 451-52).

Així, doncs, el poblet en qüestió seria el lloc on hom llençava les deixies, les escòries, i així del «lloc d'*escadarç*» es va dir *Escadars*. Donem aquesta explicació com una possibilitat ben raonable. J. G.

¹ Els diccionaris (*Fabra*, *AlcM*, *DECat*) duen aquest mot sota *cadars*, però la forma cast. *cadarzo*, port. *cadarço*, oc. *cadartz*, mostren que tenia sibilant africada al final; de fet, en català antic la grafia varia entre *cadars* i *cadarç*: la *Tarida dels Corredors* de Barcelona, 1271, duu *cadarç* (JCor., *EntreDL* I, 156, 16) i en un doc. ross. de 1295 s'escriu *cadartz*, però en els *Costums de Tort.* (p. 392) *cadars*, i també un altre doc. ross. de 1284; veg. *DECat* III, 452 a10; *AlcM*, s. v. *cadars*).

Escaierats, V. *Caseres*

ESCALA i derivats

(1) Vila a la costa Sud del golf de Roses.

PRON. MOD.: l *askála* oït a L'Armentera, 1920, Casac.; id. a J. Cor.: oït a St. Pere Pescador, 1912,¹ a la vila mateixa, 1931 (xxix, 200) a Viladamat i a Llançà, 1958 (xxii, 48, 27 i 109b19). Gentilici: *askaléns* a L'Armentera i a Viladamat.

MENCIONS ANT. 1187: en l'encàrrec que fa el bisbe de Girona de fundar a St. Vicenç de Roca, vora el Ter, prop de la ciutat, una canònica Agustina, firmen Gaufredus de Sta. Llogaia, B. de Montpalau, Bernardus de *Scala*, B. de Montagut i l'arq. de Tarragona

(Villan., *Vi. Lit.* XIII, 299.6f); 1225: *Scala* (*Esp. Sagr.* XLIV, 265; Alsius, p. 150); 1362: Berengarius de *Scala* de Montenegro (*Ll. Verd*, Alsius). Degué restar llogament com petit port de pescadors, amb alguns masos alodials muntanya amunt, durant llarg temps, sense església; se serviria de la de St. Martí d'Empúries (avui agre. a L'Escala), car no figura encara en els catàlegs de les parròquies del bisbat, dels anys 1362 i 1596.

Però com que anava creixent, i ja hi havia més de 800 famílies en el S. XVIII, obtingueren de la hereva que cedís terra per edificar «en el término de *Empuries* en la parte que llaman *Port de La Escala*, para un lugar de más de 80 moradas»; s'hi va fer l'església de St. Pere de L'Escala, que ja tenia rector en l'a. 1682, i com que creixia cada cop més s'hi reféu una església més gran, en l'any 1723 (Monsalv. XVII, 301-305). De l'antiguitat del port no n'hi ha notícia directa: degué ser molt modest durant segles, en què hi havia el port d'Empúries, però com que el d'Empúries s'anava colgant pels al·luvions del Fluvià i la Muga, el de L'Escala devia anar prosperant, i el S. XVII el d'Empúries ja fou abandonat.²

En la meua opinió ja devia ser un portet modest des del temps de l'Empúries romana, si bé molt més modest que el d'Empúries i el de *Rboda* (> *Roses*). Grec en efecte que és a L'Escala que es refereix Pomponius Mela, en el S. I d.C. quan entre les muntanyes de Montgrí i el golf de Roses, cita junts cert 'turó de Júpiter' i les *Scalas Hannibalis* (*De Situ Orbis*, Ll. II, cap. 6). Suposo que existiria llavors una tradició entre la gent de mar i els pescadors del golf, que les naus cartagineses, tocaven de vegades en el petit port de l'Escala, evitant de fer-ho a *Roses* o a Empòrion, vigilades pels romans. Fins després de la 2a. guerra púnica, eren ports només usats pels grecs de Marsella, només fou durant aquesta guerra que hi desembarcaren els Escipions i Cató, després Cató, i fins després de la guerra pompeiana, no bastí Cèsar a Empúries una ciutat romana.

Tenim dret a suposar que la marineria romana de l'edat imperial, ja usaria col·loquialment el mot *scala* en els seus desembarcs, i s'hi aniria creant la tradició d'unes escales dels cartaginesos (*Scala poenorum* o *Magonis*) per al lloc on havien triat llur escala aquestes naus púniques, simbolitzant-ho tot amb el nom d'Hanníbal, que era ja l'únic recordat pel poble en temps de Pomp. Mela, 200 anys després de la destrucció de Cartago púnica pels romans, en la 3a. guerra púnica.

Aquest seria, doncs, l'origen remot del nom de L'Escala: *escala* 'port a on toca una nau'. Neguem sumàriament, menyspreant-la (com ja ens hi obliga la lingüística) la ridícula etimologia *La -sa-cala* (= *la cala*, com ha escrit algú; com també rebutgem l'altra etim. de «sonsonete», que derivava *Montigó*, un dels promontoris i cales de les muntanyes de Montgrí (V. una foto en *GGC*, p. 324) del *Mons Jovis* de P. Mela: enllaç fonètic evidentment impossible. El nom de *Mons Jovis* 'turó de Júpiter' l'aplicaren els romans (en forma